

**Пожар О. М.**

*Національний університет «Національна юридична академія»  
аспірант кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства*

## **ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА НА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ЯК СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН**

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека були визнані на конституційному рівні найвищими соціальними цінностями, що потребують належної правової регламентації, забезпечення та охорони державою. Головний зміст та спрямованість діяльності держави це забезпечення прав і свобод громадянина та їх гарантії, оскільки вони набирають реального змісту тільки за умови їх гарантованості державою (ст. 3 Конституції України).

Право особи на недоторканність займає особливе місце серед таких цінностей як одне з невід'ємних прав кожного (ст. 29 Конституції України). Тим більш значиме питання забезпечення права на особисту недоторканність набуває в період становлення України як демократичної, соціальної та правової держави. Без реального забезпечення права людини на особисту недоторканність і безпеку неможливе утворення української держави як держави зі світовими стандартами у сфері забезпечення прав людини.

Одразу слід зауважити, що право на особисту недоторканність є також природним правом кожної людини, оскільки природні права це невід'ємні права, які належать кожному від народження, не підлягають обмеженню, більшість з них носить абсолютний характер, мають вищий ступінь охорони і забезпеченості. Природні права породжені законами природи і характеризуються як священні, невід'ємні, природжені тощо. Природні права загальні і універсальні, вони стосуються кожної людини, вони є і основними, фундаментальними правами, які закріплюються в основоположних міжнародних та національних документах. Зокрема, у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародних пактах про права людини 1966 р., Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950р., у конституціях різних держав тощо.

Особиста недоторканність припускає недопустимість якого би то не було втручання зовні в область індивідуальної життєдіяльності особистості. Це право було вперше закріплено в державному праві Англії у XVII столітті у вигляді процедури *habeas corpus*. У XVIII столітті це право було проголошено у Французькій Декларації прав людини та громадянина 1789 року та Біллі про права США у 1791 році.

Згодом воно було закріплено в ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 року, де зазначено, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. Також певне відображення це право знайшло в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., зокрема, в ст. 3, 5 конвенції.

Останнє формальне закріплення на міжнародному рівні право особистості недоторканності отримало в Хартії основних прав Європейського Союзу, підписаній у Ніцці в 2000 році. Так, в ст. 3 цієї Хартії зазначено, що кожна людина має право на фізичну недоторканність і недоторканність психіки. З огляду на те, що це право становить одне з найбільш значимих благ у системі європейських цінностей, то його реальне забезпечення

не тільки створює умови, необхідні для всебічного задоволення потреб особистості, а й забезпечує демократичний розвиток держави і суспільства.

Отже, як ми побачили цьому праву відводиться вагома роль у міжнародному праві й у теорії прав людини, оскільки право кожного на фізичну і психічну недоторканість – одне з найбільш значимих благ людської цивілізації.

Зміст права на особисту недоторканість людини, як і будь-якого суб'єктивного права, складають три конкретні взаємопов'язані елементи (можливості-правомочності): 1) право на позитивні дії, тобто право на власні дії, зокрема право користуватися й розпоряджуватися своїм тілом, окремими від організму органами і тканинами, право вільно здійснювати вчинки відповідно до своєї свідомості та волі; 2) право вимагати від іншого суб'єкта виконання (додержання) юридичного обов'язку як умови реалізації носієм суб'єктивного права належної йому правової можливості, зокрема таких обов'язку як заборона будь-якого втручання і впливу на право особи користуватися й розпоряджуватися своїм тілом, тощо, право вільно здійснювати вчинки відповідно до своєї свідомості та волі; 3) право на захист з боку держави (а, відповідно, й право вимагати від держави, зокрема суду, такого захисту), яке виникає в разі порушення юридичного обов'язку особою, яка мала його виконати, коли це становить перешкоду для реалізації суб'єктивного права.

Тільки в органічному зв'язку вказані елементи утворюють суб'єктивне право на особисту недоторканість людини як юридичну категорію. Особа має такі права незалежно від того, реалізує він їх чи не реалізує. Визнання особи носієм суб'єктивного права на особисту недоторканість означає констатацію належності їй численних цілком визначених прав-можливостей, різних за галузевою приналежністю, змістом тощо.

В змісті права людини на особисту недоторканість можна виділити статичні елементи та динамічні. Якщо статичні елементи утворюють незмінне ядро цього суб'єктивного права, без яких самого права на особисту недоторканість не може існувати (заборона незаконного позбавлення волі, катувань, тощо, можливість самозахисту та опору насильству), то динамічні елементи є рухомими складовими і змінюються від однієї історичної епохи до іншої, поступово розширюючи та збагачуючи зміст цього права (можливість не підлягати евгеніці з метою селекції, можливість захисту від використання власного тіла або його частин, як джерела фінансового прибутку, не підлягати репродуктивному клонуванню та ін.).

Підводячи підсумок, слід зазначити, що *право на особисту недоторканість* є природним, фундаментальним, природженим правом людини, закріплено у міжнародному та національному праві та гарантовано державами, як можливість кожної людини вільно користуватися й розпоряджуватися своїм тілом, окремими від організму органами і тканинами, право вільно здійснювати вчинки відповідно до своєї свідомості та волі, вимагати від усіх поваги до власної фізичної і психічної недоторканості, не зазнавати ніякого зовнішнього втручання в ці складові особистості, а також використовувати всі законні засоби збереження й захисту своєї недоторканості як унікальної єдності людського організму.